

Vefeyat Obituary

M. Nazif Şahinoğlu Hocamın Ardından (1936-2018)*

1976 yılı Eylül ayında Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arap Fars Dilleri Bölümü'ne kayıt olduğumuzda o dönemin siyasî atmosferinin de etkisiyle gecikmeden hocalar hakkında bilgi toplamaya çalışırdık. Söylenenler bir hocamızı nitelendiriyor ve gözler ona işaret ediyordu: *“Zamanında derse girer, dersini dolu dolu işler ve zamanında dersten çıkar. Herkese eşit davranır, öğrencileri arasında ayırım yapmaz, asla kimseye haksızlık etmez, kimseyi kayırmaz. İslâmî hassasiyetleri son derece güçlü, dakik, titiz disiplinli ve alanına hâkim bir hocadır. Eğer iyi çalışırsanız her zaman yetişmenize yardımcı olur, çalışmayana babasının oğlu dahi olsa hak etmediği hiçbir şeyi vermez. Karadenizli örnek bir hocadır. Bölümün en kalitelisidir: Doç.Dr. M. Nazif Şahinoğlu.”* Ben de bu vesileyle hep ona yakın olmak ve ondan istifade etmek istedim, çünkü İmam-Hatip Lisesi'nde hocalarımın tavsiyesiyle seçtiğim bu bölümde yegâne amacım akademik çalışmalar yapmaktı. Bu yazımda bir vefa borcu olarak dilimin döndüğü ve aklımda kaldığı kadarıyla hocamı anlatmaya çalışacağım.

1936 yılında Trabzon'un Vakfikebir ilçesi Güney (Esentepe) köyünde dünyaya geldi. Çok çileli ve sıkıntılı bir çocukluk dönemi geçirdi.¹ Dokuz yaşında

* Bu yazı Prof.Dr. M. Nazif Şahinoğlu'nun bir öğrencisi olarak kendi hatıralarım, dostlarından öğrendiklerim ve öğrencilerinden Prof.Dr. Hasan Çiftçi ve Prof.Dr. Mehmet Atalay'ın onun anısına hazırladıkları çalışmaya (*M. Nazif Şahinoğlu: Makaleler ve Hatıralar*) dayanarak kaleme alınmıştır.

1 Şahinoğlu, “Babam ...”, s. 17.

babasını kaybetti. Kırk gün içerisinde de annesi evi terkedince, hiçbir geliri olmadan kendisinin ve kız kardeşlerinin geçimini sağlamak zorunda kaldı. Yumurta, fındık vb. şeyler satarak, ayrıca etraftan aldığı küçük yardımlarla evinin babalığını üstlenmiş, aynı dönemde hâfızlığına da başlamıştı. Annesi birkaç yıl sonra kucağında üvey bir erkek kardeşe geri dönmüştü. Haşım Karakoç'a anlattığına göre, *"Babası vefat etmeden önce köyde hocalık yapan birine, 'Eğer bana bir şey olursa Mehmet Nazif sana emanet' demiş. Fakirliğin ve yokluğun her tarafı kasıp kavurduğu o dönemlerde, çaresizliğin her boyutunu her yönüyle yaşamış."*² İşte bu şartlarda hâfızlığını tamamlamış olan hocamızın gayretini ve çalışkanlığını gören hocası, onu ilim tahsili için İstanbul'a göndermişti. Muhtemelen 1950'de İstanbul'a giden hocamız, önce Sirkeci'de bir çakmak atölyesinde çalışmış, daha sonra da hâfız oluşundan dolayı bir camide, büyük ihtimalle Mahmud Paşa Camii'nde,³ hem yatılı olarak kalıp hem de müezzinlik yapmış ve özel hocalardan da aralıksız dersler almıştır. O dönemde ve daha sonraları ilim ve edepleriyle İstanbul'u süsleyen Musa Kasım, Hüsrev Efendi, Abdülaziz Bekkine, Mahmut Bayram Hoca ve Bekir Hâki Efendi gibi İstanbul'un en seçkin âlimlerinin derslerine devam etmiş ve Mehmet Âkif Ersoy'un yakın arkadaşlarından Yusuf Cemil Efendi'nin (Arap) sohbetlerine katılmış olan hocamız, İstanbul'daki yaşamı boyunca bu hocalardan aldığı derslerini aralıksız sürdürmüş ve eski usulde icazet almıştır.

1952 yılında ilkokulu dışarıdan veren hocamız, 1959 yılında Pertevniyal Lisesi'nden, 1960 yılında da fark derslerini vererek İstanbul İmam Hatip Lisesi'nden mezun oldu. 1963 yılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arap-Fars Filolojisi Bölümü'nü birincilikle bitirerek lisans eğitimini tamamladı. Bu arada Filoloji'de öğrenci iken mümkün oldukça Yüksek İslâm Enstitüsü'nde de derslere devam etmiştir.

1963 yılında bölümünde açılan dışarıdan doktora sınavını kazanarak Fars Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde Prof.Dr. Ahmet Ateş'in doktora öğrencisi oldu. Ardından 1964 yılında Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde Farsça asistanı olarak göreve başladı.⁴ 1966'da doktor unvanını alan hocamız, iki yıl askerlik görevini müteakiben, bilimsel araştırma yapmak, bilgi, görgü ve ihtisasını arttırmak için bir yıl süreyle İran'da, yirmi ay kadar da Fransa'da bulundu. 1973'te de doçent unvanını aldı. 1979 yılında altı ay süreyle Amerika'da Michigan Üniversitesi'nde görev yaptı. 1983 yılı başında profesör olmasına rağmen, çeşitli mücadeleleri sonucu ancak 1986 yılı sonunda bu kadroya

2 Karakoç, "Hocam Mehmet Nazif Şahinoğlu", s. 74.

3 Prof.Dr. Ahmed Subhi Furat, onun Atik Ali Paşa Camii'nde de müezzinlik yaptığını söylemektedir.

4 Aksay, "Azmin, Kararlılığın, Çalışkanlığın Yansıdığı Bir Hayat Hikâyesi", s. 44.

atanabildi. Böylece İstanbul'da Prof.Dr. Ahmet Ateş'in dışarıdan doktora öğrencisi olarak başladığı akademik hayatının yirmi dokuz yılını Erzurum'da geçirdi.⁵

1994 yılında, o zaman Kırıkkale Üniversitesi rektörü olan yakın arkadaşı Prof.Dr. Beşir Atalay'ın daveti üzerine Kırıkkale Üniversitesi Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü'ne geçti ve bu bölümde Fars Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nı kurdu. 2004 yılında emekli oluncaya kadar da Kırıkkale'de çalıştı. Akademik hayatına, asistan olarak 1964 yılında Erzurum'da başlayan hocamız, gerek Atatürk Üniversitesi gerekse Kırıkkale Üniversitesi'nde çeşitli akademik ve idari görevler üstlendi. 28 Şubat 1997 süreci ile başlayan baskılardan dolayı üniversite rektörü Prof.Dr. Beşir Atalay'ın görevden alınmasının akabinde, kendisi de Kırıkkale Üniversitesi'ndeki bütün idari görevlerinden ve kurul üyeliklerinden istifa etti. 2004 yılında da emekli oldu. Emeklilik sonrası, ailesinin bulunduğu İstanbul'a döndü. 11 Haziran 2018'de, ramazan ayının Kadir gecesinde ruhunu teslim etti. Yakınları, arkadaşları ve öğrencileri olarak bizler de Beylikdüzü Fatih Sultan Mehmet Camii'nde ikindi namazını müteakip, sade bir törenle cenaze namazını kılarak İstanbul Beylikdüzü Gürpınar'daki eski mezarlıkta toprağa verdik. Allah mekânını cennet eylesin!

İlmî ve idari yaşamı boyunca dürüstlüğü, titizliği ve çalışkanlığı hep ön planda tutmuş olan hocamız çok sayıda insanın yetişmesini ve akademik hayata katılmasını sağlamıştır.⁶ Bunun dışında sadece kampüs çalışmalarıyla sınırlı kalmamış, sorumluluk bilinci taşıyan bir aydın olarak ülke gençliğinin ahlaki ve manevi değerlerle mücehhez bir şekilde yetişmesi için her platformda elinden gelen gayreti göstermiştir. Cami kürsüsünde ve özel sohbetlerde çevresini aydınlattığı gibi; tebliğci ve müzakereci olarak ilmî seminerlere, konferanslara ve sempozyumlara katılmış, özel söyleşilerde bulunmuş, ülke gündemini meşgul eden, İslâmî konularda çıkan yazıları dikkatle takip edip gerektiğinde onlara ilmî araştırma mahsulü cevaplar vermiştir.

Hocam her şeyden önce çok iyi bir ilim adamıydı. Söyleyeceği her sözü iyice tartar, yazacağı her yazıyı ayrıntısına kadar araştırır, yayıma vermeden önce tekrar tekrar okur ve öğrencilerine de okuturdu. Öğrenciliğimiz yıllarında, Milli Eğitim Bakanlığı'nın çıkardığı *İslâm Ansiklopedisi*'ne yazdığı maddelere ne kadar önem verdiğini, bir ansiklopedi maddesini yazmak için bir kitap yazacak kadar zaman harcadığını bizzat müşahede ederdik. Bizden

5 Dedeoğlu, "Kadim Bilim ve Kültür Geleneğinden Akademik Dünyaya Geçen Prof. Dr. M. Nazif Şahinoğlu Hoca", s. 64.

6 Hocamdan doktora ve yüksek lisans yapan öğrenciler için bk. "Prof Dr. Nazif Şahinoğlu'nun Doktora Öğrencileri ve Mezuniyet Tarihleri", s. 89.

de böyle olmamızı isterdi. Randevularına son derece dikkat eder, verdiği randevuya gittiğimizde ilk önce saatine bakar, sonra “hoş geldin” derdi.

Dersleri son derece verimli geçerci. Sınıfa girer girmez selam verir, hemen kitabını kürsüye koyar, yanında mutlaka bir sözlük getirirdi. Önce tahtaya bakar, temiz değilse hemen tahtayı temizler, artık o andan sonra öğrencilere tahtayı asla sildirtmezdi; kendi siler ve derse başlardı. Ders esnasında ciddiyetini korur, öğrencilerin soru sormasına ve derse katılımına izin verirdi. Gülümseme dışında aşırı şaka yapmazdı. Ders esnasında bazı konulardaki, “*Hocam böyle de olmaz mı?*” yollu sorularımıza, “*هَاتِ بُرْهَانِكْ*” yani, ‘*Delilini getir/söyle!*’ diye karşılık verir, eğer makul bir delille cevap verilirse teşekkür eder, fikri kabul eder, “yaşsa!” diye memnuniyetini ifade eder ve kendi görüşünden vazgeçerdi. Sınıftan çıkarken de mutlaka tahtayı siler, tertemiz bırakırdı.

O kadar sinirli görünmesine rağmen derste ve hele hele sınav esnasında hiç kızmaz, öğrencilere olabildiğince kibar ve yumuşak davranırdı. Bütün öğrencilerine “... bey” ve “... hanım” diye hitap ederdi, sinirlenince de aynı hitap tarzını korurdu. Yüksek İslâm Enstitüsü’nde asistanken beraber girdiğimiz sınavlarda hocamda gördüğüm bu incelik beni kendisine hayran bırakırdı. Daha sonraları benzeri davranışı hocamın da hocası olan Prof.Dr. Nihad M. Çetin’de gördüm. Esasen kendisi de hocasına çok saygılıydı. Birkaç defa İstanbul’da Şarkiyat Enstitüsü Kütüphanesi’nde Nihad M. Çetin hocamızı birlikte ziyaret ettiğimizde bunu bizzat görüp takdir etmiştim. Hitabıyla, konuşmasıyla, tavırlarıyla hocaya karşı nasıl davranılacağını bize gösteriyordu.

Hocamızın bir diğer özelliği -bana göre belki de en önemlisi- kitap sevgisiydi. Derste adları geçen kitapları tanıtır, onları över, kendinde bulunduğunu ifade ederdi. Mehmed Zihni Efendi’nin *el-Muktedab* ve *el-Müntehab*’ını, Mütercim Âsım Efendi’nin *Kâmus Tercümesi*’ni anlatırken, “*Bunlar nadir kitaplardır, bunları tesadüfen bir yerde bulursanız, paranız yoksa da hiç düşünmeyin ceketinizi satıp alın, çünkü ceketini sonra alırsınız, ama bunları bir daha bulmanız zordur*” derdi. Nitekim Mehmed Zihni Efendi’nin kitaplarını ben Erzurum’da hiç bulamadım. Deri ciltli ve baskı kitapları daha çok sever ve tavsiye ederdi. Kitaplarını çok sevdiği için ödünç vermek de istemezdi. Hatta bir kitabı ödünç verdiğinde, kitabı eline alır, nasıl açacağımızı ve ne şekilde okuyacağımızı da tarif ederdi. Kitabın iki yanına da ikişer cilt kitap koyar, emanet vereceği kitabı da onların aralarına koyarak, “*İşte böyle okuyacaksan al, kitabı fazla açıp hırpalayacaksan alma, kusura bakma bırak git!*” derdi. Bunu da çok sevdiği ve güvendiği öğrencilerine yapardı. Yoksa herkese ödünç kitap vermezdi; “*Premsibim değil ödünç vermem gel evde ya da fakültede odamda bak!*” derdi. Bu konuda çok titizdi. Ödünç verdiği kitabın adını, verdiği kişiyi,

tarihini ve süresini mutlaka fişe yazar bu fişi kitabın raftaki yerine koyardı. Evinin bütün duvarlarını, hiç boş yer kalmamacasına kitaplık yaptırmıştı. 2017 yılında Siirt'e gittiğimde hocamın yakın arkadaşı ve İlahiyat Fakültesi'nde dekan olan Prof.Dr. İhsan Süreyya Sırma'dan hocamın kitaplarının o fakülteye bağışlandığını öğrendim; fakat kolilerde olan kitaplar henüz tasnif edilip raflara konulmamıştı.

Fakülte bittikten sonra Erzurum Yüksek İslâm Enstitüsü'nde Arapça asistanlığını kazandım. Fakültede de dışarıdan doktora imtihanlarına girerek Arap dilinden doktora öğrencisi oldum. Tez hocam Nazif Bey'di. Erzurum Yüksek İslâm Enstitüsü'nde Arapça derslerine giren hocamın asistanlığını yaptım. Bir gün dersine geç kaldığına şahit olmadım. Onun öğrencisi olmak ve yanında çalışmak bana çok şey öğretti. Hoca derslerini bizzat kendisi verirdi, kendi yerine asistanını gönderdiğine ne fakültede ne de enstitüde şahit oldum. Sadece bir seferinde, sanırım bir sınav görevinden dolayı Erzurum dışına gitmek zorunda kaldığı için, o hafta derslerine ben girdim. Daha sonraki haftalardan birinde hocanın sınavında ben de gözcü olarak bulunuyordum. O hafta galiba ders ücretleri ödenmişti. Hoca cebinden bir miktar para çıkarak bana uzattı, ben de, kendisine kitap almamı isteyecek sandım. *'Bu ne parası hocam?'* diye sorunca, *"Sen falan hafta benim yerime derse girmiştin onun ücreti!"* demesin mi? *"Hocam olur mu? Ne ücreti, ben alamam"* der gibi oldum, sinirlendi. *"İtiraz etme, tokatlarım ha!"* deyince emre itaat etmekten başka çarem kalmadı. Gayriihtiyarî parayı aldım.

Dokuz Eylül Üniversitesi'ne atanarak İzmir'e gitmemden sonra hoca ile doktora çalışmamızı mektuplaşma suretiyle devam ettirdik. Ben her mektupta, bir önceki mektuptan sonra yaptıklarım hakkında kendilerine bilgi verirdim. O da benim her mektubuma mutlaka cevap verip bazan tavsiye bazan da benim mektubumun içeriğine göre, tehdit yollu emirlerde bulunurdu. Yaz tatillerinde de görüşmek için randevu alırdım. Yaptığım çalışmaları kendi evlerinde gözden geçirirdik, onayını aldıktan sonra bir başka bölüme geçerdim. Hocam evde yalnız kalırdı. Eşi ve çocukları İstanbul'da olurdu. Yazdığım metinleri ben okurdum o da dinlerdi, bazan *"Aferin iyi olmuş"* der, bazan da kızar, ayağa kalkar, odada dolaşır: *"Ne bu kardeşim, böyle olur mu, düzelt bunu!"* derdi. Yaptığım her çalışmayı mutlaka inceler, onayladığı konuyu savunma esnasında jüri üyelerine karşı kendisi de savunurlardı. Altı yüz sayfalık doktora tezimin Türkçe araştırma kısmını tamamen beraber okuduk, onayını aldım.

Hocam yasalara son derece saygılıydı, yasaları bilir, uyar ve uyulmasını da isterdi. Kim yasaya aykırı bir iş yapmaya kalkışırsa onun karşısına hiç çekinmeden çıkardı. Bir ara fakülte yönetim kurulu üyesiydi. Dekanlığın bazı kararlarına karşı nasıl mücadele ettiğini yakinen müşahede etmişimdir. Bir

iki defa ben odasında bulunurken imzalaması için kendisine görevli memur tarafından getirilen evrakı inceledikten sonra, “*Bu ne kardeşim, bu yasaya aykırı, böyle olmayacaktı?*” diye çıkışınca, memurun, “Efendim, dekan bey gönderdi, imzalamanızı istiyor” demesi üzerine, sinirlendi, “*Burası dekanın babasının yeri mi?*” dedi ve hemen kâğıdı eline alarak doğru dekanlık makamına gitti.⁷

Hocam kendini üniversite camiasına olduğu gibi kabul ettirmişti. Onun âlimliği yanında dindarlığı ve dürüstlüğü de herkes tarafından kabul edilmişti. Kimse de ona karşı bu tutumundan dolayı cephe almazdı. Çünkü bu haksızlık olurdu. O, Mevlânâ'nın dediği gibi, olduğu gibi görünen ve görüldüğü gibi olan bir insandı. Nitekim fakülte dekanımız rahmetli Prof.Dr. Kaya Bilgegil'in yazdığı *Edebi Bilgiler* kitabında verdiği örnek cümlelerden biri “Nazif dindardır” şeklindedir. Yıllar sonra İzmir'de görüştüğüm, Atatürk Üniversitesi'nin uzun yıllar rektörlüğünü yapmış olan Prof.Dr. Hurşit Ertuğrul bana, Erzurum yıllarından bahsederken hem üzüldüğüm hem de sevindiğim iki şey söyledi: “*Üniversitede fakülteler arasında birbirlerini en çok şikâyet edenler İslâmî İlimler/İlahiyat Fakültesi hocalarıydı*” ve ardından da ekledi “*Ama senin hocan Nazif Bey çok dürüst bir insandı.*”

Hocam çok sayıda ilmî çalışmaya imza attı.⁸ Doktora tezi olarak hazırladığı, *Alâ al- Davla- al-Simnânî'nin Hayatı, Eserleri, Kelâm Telâkkisi, Tasavvufî Görüşleri ile Beyân al-ihsan li ahl al- ikân Adlı Eserinin Edisyon Kritiği*,⁹ doçentlik çalışması olarak sunduğu *Sa'di-yi Şirâzî ve İbn-i Teymiyye'de Fert ve Cemiyet İlişkisi*¹⁰ ve profesörlük takdim tezi olarak çalıştığı *Nuvîdi-yi Şirâzî ve Salâmân u Absal*,¹¹ bunların başında gelenlerdir. *Farsça Grameri: Sarf ve Nahiv*¹² alanında klasikleşmiş bir ders kitabıdır. Muhtelif makalelerinin yanı sıra Milli Eğitim Bakanlığı'nın çıkardığı *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı'nın yayımladığı *TDV İslâm Ansiklopedisi* ve Dergâh Yayınları'nın çıkardığı *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi* gibi eserlerde yayımlanmış çok sayıda

7 Arkadaşlar arasında anlatıldığına göre biz fakülteye gelmeden önce yine böyle bir durumda, evrakı sinirle eline alıp hızla dekanlık makamına girerken, hoca cam kapıyı farkedememiş, kapıya çarpınca cam kırılmış. Bundan dolayı kendisine “Cam delen Nazif” lakabını takmışlardı.

8 Nazif Şahinoğlu'nun çalışmalarını topluca görmek için bk. *M. Nazif Şahinoğlu: Makaleler ve Hatıralar*, s. 93-647.

9 Prof.Dr. Ahmet Ateş yönetiminde, İstanbul Üniversitesi, 1966.

10 Erzurum Atatürk Üniversitesi, 1973

11 Erzurum Atatürk Üniversitesi, 1983.

12 İstanbul: Kitabevi, 1997.

maddesi de bulunmaktadır.¹³ Hocam, yazdığı bazı maddeleri ise muhtemelen ansiklopedi yayın heyetlerinde bulunan kimselerle arasında çıkan anlaşmazlıklardan dolayı yayımlamaktan vazgeçmiştir. Çünkü o mükemmeliyetçiydi. Yazdığı bir konuyu ayrıntısına kadar araştırır ne ve ne kadar yazılacaksa öyle yazardı, bu sebeple yazdıklarına müdahaleyi de kabul etmezdi.

Allah rahmet eylesin!

Bibliyografya

- Aksay, Ahmed, “Azmin, Kararlılığın, Çalışkanlığın Yansıdığı Bir Hayat Hikâyesi”, *M. Nazif Şahinoğlu: Makaleler ve Hatıralar*, s. 41-45.
- Dedeoğlu, Mehmet Münir, “Kadim Bilim ve Kültür Geleneğinden Akademik Dünyaya Geçen Prof. Dr. M. Nazif Şahinoğlu Hoca ve Onun Ruh ve Gönül Dünyasına İlişkin”, *M. Nazif Şahinoğlu: Makaleler ve Hatıralar*, s. 61-65.
- Karakoç, Haşim, “Hocam Mehmet Nazif Şahinoğlu”, *M. Nazif Şahinoğlu: Makaleler ve Hatıralar*, s. 67-76.
- M. Nazif Şahinoğlu: Makaleler ve Hatıralar*, haz. Hasan Çiftçi – Mehmet Atalay, İstanbul: Beyan Yayınları, 2017.
- Şahinoğlu, Sakıb, “Babam ...”, *M. Nazif Şahinoğlu: Makaleler ve Hatıralar*, s. 17-20.
- “Prof Dr. Nazif Şahinoğlu'nun Doktora Öğrencileri ve Mezuniyet Tarihleri”, *M. Nazif Şahinoğlu: Makaleler ve Hatıralar*, s. 89.

Hüseyin Elmalı, Prof.Dr.

İstanbul Aydın Üniversitesi Eğitim Fakültesi

ORCID 0000-0003-2885-2857

DOI 10.26570/isad.571992

13 Şahinoğlu'nun *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*'nde yayımlanmış maddelerini topluca görmek için bk. <https://islamansiklopedisi.org.tr/muellif/m-nazif-sahinoglu> (erişim: 15.05.2019).